

би, що нагороджується; по-четверте, закріпити підстави порушення нагородної процедури та її проходження на законодавчому рівні. Ці заходи можуть сприяти підвищенню ролі державної нагороди та заохочувальних процедур у цілому.

Ключові слова: заохочення, публічне управління, нагородна процедура, державні нагороди.

Summary

Kozachuk D. A. Features of Award Administrative Procedures and Ways of its Perfection. — Article.

Award procedures have a special place in the promotional procedures, as are the promotion of the highest level — recognition of State emphasized the actions of individuals, positioning it as an example and exemplary. System case study award in Ukraine aims to eliminate existing gaps in legislation and improve the promotional impact on social relations in the field of public administration. In order to ensure publicity, prevent corruption and subjectivity in awarding state awards of Ukraine, should improve the Award process in the following areas: important step is the adoption of the exclusive list of government agencies — subject of the award of the case, detailed sort procedure for submission of nominations to the state awards of Ukraine third, to increase the transparency of award procedures appropriate to apply the award announcement letter applying for the state award, which shall indicate the specific merits of the person who awarded; secure grounds breach of award procedures and its passage at the legislative level. These measures may enhance the role of state awards and promotional procedures in general.

Keywords: promotion, public administration, ward procedure, state awards.

УДК 340.13

О. В. Ульяновська

СУТНІСТЬ ПРАВОВОЇ ФІКЦІЇ

Процеси глобалізації й індивідуалізації суспільства істотно відбиваються на всій системі соціального регулювання, у тому числі позначаються на механізмі дії права. Традиційний розгляд правової системи як нормативної все частіше доповнюється ціннісними характеристиками, що дає можливість вважати її ціннісно-нормативною системою. Звідси випливає необхідність більш глибокого осмислення тих сторін механізму дії права, які залишалися в тіні досліджень правової науки та її законодавчого оформлення. В цілому це стосується такого явища правової сфери, як правова фікція.

Вчені-правознавці на проблему фікцій у праві вперше звернули увагу в першій половині XIX ст., коли монографічні дослідження цьому феномену присвятили Д. І. Мейер, Г. Ф. Дормідонтов, Г. С. Мен, К. Бюлов та ін.

У радянський та пострадянський періоди у вітчизняній юриспруденції проблемі фікцій у праві приділялося недостатньо уваги. Винятком є монографія К. К. Панько, предметом якої стали правові фікції у кримінальному праві і правозастосуванні. У працях В. К. Баєва, В. І. Камінської, М. С. Строговича, В. А. Ойгензіхта, П. Ф. Пашкевич, Я. Л. Штутіна та ін. правові фікції розглядалися лише в контексті їх співвідношення з презумпціями.

Інші аспекти правових фікцій порушувалися в роботах С. С. Алексєєва, В. М. Баранова, Б. В. Ісакова, М. І. Козюбри, О. Л. Копиленка, Л. А. Луць,

Ю. М. Оборотова, Н. М. Оніщенко, І. М. Погрібного, П. М. Рабіновича, В. М. Селіванова, О. Ф. Скакун, Н. Н. Тарусіної, Ю. О. Тихомирова, А. Ф. Черданцева, Я. М. Шевченко, Ю. С. Шемшученка, В. М. Шаповала, Д. М. Щокіна та інших науковців.

Проте сьогодні можна констатувати, що дослідження ролі фікції у правовій сфері не тільки набуває особливої актуальності, але й потребує певного переосмислення. Важливо дотримуватися загальних традицій вітчизняної юриспруденції, але практика висуває нові реалії, ігнорувати які неможливо. Зміна напрямів суспільного і державного розвитку диктує необхідність пошуку більш адекватних засобів регулювання та координації суспільних відносин, формування нового погляду на використовуваний у правовому житті інструментарій, який вже апробований практикою і може використовуватися для підвищення ефективності механізму дії права. До таких інструментів належить правова фікція, яка достатньо широко застосовується в матеріальних і процесуальних галузях українського права. Разом із тим у наукових дослідженнях проблема фікції аналізується фрагментарно і у загальній теорії права теорія фікцій до теперішнього часу не отримала самостійної конструктивної розробки, де розглядалися б загальнотеоретичне розуміння правових фікцій, їх класифікація, значення і роль як для механізму дії права, так і у функціонуванні правової системи України [1, 202].

Фікція як інструмент правового регулювання використовувалася ще римськими юристами. Судові магістрати (претори) мали право відмовити в судовому захисті, хоча воно і підходило б під норми цивільного права, і, навпаки, надати судовий захист у випадку, не передбаченому нормами цивільного права. У класичному римському праві позов (*actio*) є передбачений едиктом судового магістрату спосіб добитися в судовому процесі рішення, яке відповідало б інтересам даної особи. Одним із видів позовів у римському праві були позови з фікцією, або фіктивні позови (*actio ficticia*) [2, 102].

Середньовічне право наділяло місто статусом «корпорації» — сукупності громадян як єдиного цілого з правами юридичної особи, що припускало застосування такої конструкції, як фікція. Фікція юридичної особи надавала корпорації її деліктоздатність [3, 405].

У XIX ст. в Європі переважаючою стала думка, що найраціональніший порядок регулюється саме законом, який є за своєю природою національним явищем. У правознавстві центром дослідження зроблено позитивне право. При цьому поворотним пунктом у дослідженні правових фікцій стало дослідження про правові фікції професора Демелюса, який «виганяє» правові фікції зі сфери права, вважаючи, що насправді вигадки в правових фікціях не існує. Теорію фікції в Росії підтримували такі вчені, як А. М. Гуляев, Г. Ф. Шершеневич та ін. Вчення про фікції будувалося на основі положень римського права. Причини появи фікцій у праві, їх необхідність вчені шукали в римському праві [2, 341].

У правовій науці радянського періоду фікція розглядалася тільки як прийом законодавчої техніки, властивий, в основному, буржуазному праву.

Переважала впевненість у наявності абсолютних, ідеальних законів, і сама думка про існування у цьому праві фікцій не припускалася. Вчені визначали фікцію лише як прийом, що вживається в об'єктивному праві та юриспруденції і полягає у визнанні існуючим неіснуючого і навпаки. Правова фікція розглядалася як закріплений у правових актах і використовуваний в юридичній практиці нормативний припис у вигляді специфічного прийому, що має вираження у проголошенні існуючими факту або обставини, що насправді не мали місця [4, 28].

Лише останнім часом ситуація дещо змінилася: про фікції заговорили правознавці, що займаються галузевими дослідженнями. Проте у цей період в основному склалося розуміння фікції як засобу юридичної техніки, на підставі вигадки оголошуючого істиною те, чого явно не було. Таким чином, поняття правової фікції дещо звузилося, але це не розв'язало всіх проблем розуміння фікції у праві.

Генезис фікції та юридичних конструкцій у правовій сфері свідчать про те, що: застосування правових фікцій в історії світової правової думки не є новим, їх створювали й використовували для здійснення правосуддя у різних країнах; найважливішою передумовою виникнення правових фікцій є необхідність регулювання відносин, що складаються в суспільстві за допомогою умовно сформульованої дійсності; у різних правових системах фікція є ефективним інструментом ціннісно-нормативного регулювання; необхідно скористатися досвідом тлумачення фікції і юридичних конструкцій для розвитку правової системи України.

Фікцію як явище суспільного буття слід розглядати з декількох позицій. Враховуючи те, що фікції супроводжують суспільний розвиток, їх сутність і зміст розкриваються з позицій філософії. Право як явище іманентне суспільному розвитку надає можливість розглядати фікцію з позицій правової дійсності та правової доктрини. Саме в останньому випадку мається на увазі не фікція взагалі, але правова фікція. Крім того, аналіз сутності і змісту правової фікції визначає потребу вивчення етимологічного аспекту зазначеної категорії.

На доктринальному рівні правовою фікцією постає уявна теоретико-правова конструкція, за допомогою якої моделюються тенденції формування і розвитку неіснуючого у дійсності, але об'єктивно необхідного у праві (наприклад, «юридична особа»). На правотворчому рівні правова фікція є не тільки засобом юридичної техніки, але й відтворюється у нормі-фікції. Проблема правової фікції з позиції правової доктрини має бути предметом окремого наукового пошуку.

Таким чином, виникла необхідність поділу фікцій на два види: конструктивні і деструктивні. Конструктивною визначено фікцію як уявну юридичну конструкцію, що є продуктом абстрактного мислення, сприйнята правовою доктриною та/або закріплена у праві у формі норми-фікції, інституту права і використовується з метою заповнення певного сегмента у правовому полі. Деструктивною названо фікцію, що також є уявною юридичною конструкцією, але

вона не сприйнята правовою доктриною і, хоча інколи закріплена правовою нормою, формується з метою закріплення незаконного інтересу, а тому може і повинна бути спростовною.

Використання саме таких термінів, як «конструктивний» і «деструктивний», щодо визначення якості правової фікції обумовлено їх змістом. Етимологічне значення терміна «конструктивний» означає плідний, той, що може бути покладений в основу будь-чого [5]. Деструктивний (лат. *destructivus*) — руйнуючий, порушуючий нормальну структуру будь-чого [6].

На підставі здійсненого вище аналізу сутності правової фікції, визначених рис можна сформулювати поняття правової фікції.

Правовою фікцією визначено формально визначену, категоричну та неспростовну, уявну юридичну конструкцію різних ступенів складності, яка використовується у доктрині права та правотворчості з метою заповнення певного сегмента у правовому полі.

Інше визначення правової фікції — це нормативно виражене положення, яке закріплює у правовій системі неіснуюче існуючим або існуюче неіснуючим, яке має загальнообов'язкове значення і яке викликає певні правові наслідки.

Загальні риси правової фікції: а) полягає у конструюванні неіснуючого у дійсності; б) використанню фікції передують невизначеність; в) є уявною юридичною конструкцією різних ступенів складності; г) може використовуватись у доктрині права, правотворчості; д) використовується з метою заповнення певного сегмента у правовому полі; е) категоричність та неспростовність; ж) обмежені в обсязі застосування соціально-юридичним контекстом; з) здатність фікцій викликати одна одну; к) зовнішнім проявом є норма-фікція, інститут права; л) існування взаємозв'язку діалектичного розвитку наукової думки і сприйняття фікції у праві.

У правовій сфері отримали поширення фіктивні конструкції, що спричиняють настання певних негативних правових наслідків. У подібних випадках фікції використовуються як прийом тінювих технологій. Фіктивність у різних сферах набуває свого забарвлення й специфіки, що обумовлює необхідність виділення фіктивності у різних галузях права. Так, типовими проявами фіктивного в сімейному праві є: фіктивні заяви про вступ до шлюбу, фіктивний шлюб, фіктивний шлюбний договір, фіктивний розподіл загальноподружнього майна, фіктивне розірвання шлюбу, фіктивна заява про стягнення аліментів, фіктивне визнання батьківства, фіктивне усиновлення. Специфіка прояву фіктивного в різних галузях права дозволяє розглядати в рамках окремих галузей формування інститутів правової фіктивності.

Таким чином, фікції відіграють значну роль у праві і правовій науці. Вони являють собою рушійну силу в процесі участі права в регулюванні суспільних відносин і регуляції поведінки людини. Завдяки фікціям відособляються інтереси, загальні для багатьох фізичних осіб, а також і юридичні засоби їх досягнення. За допомогою фікцій право здатне регулювати відносини, непідвладні традиційним нормам [7, 36].

Література

1. Іванський А. Й. Роль юридичних фікцій у регулюванні відносин фінансово-правової відповідальності [Електронний ресурс] // Форум права. — 2008. — № 3. — С. 202–207. — Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-3/08iajvfv.pdf.
2. Мейер Д. И. О юридических вымыслах и предположениях, о скрытых и притворных действиях, 1854. — М. : Статус, 2003. — 426 с. — (Избранные произведения по гражданскому праву).
3. Большой юридический энциклопедический словарь / сост. А. Б. Барихин. — М. : ИПФРА-М, 2000. — 405 с.
4. Бабаев В. К. Презумпции в советском праве : учеб. пособие / В. К. Бабаев. — Горький : Горьк. высш. шк. МВД СССР, 1974. — 124 с.
5. Морфологические и синтаксические свойства [Электронный ресурс]. — Режим доступа : ru.wiktionary.org/wiki/конструктивный.
6. Толкование деструктивный [Электронный ресурс]. — Режим доступа : slovo.ru/all/d/rodobno.php?id=17670.
7. Зайцев И. М. Правовые фикции в гражданском процессе // Российская юстиция. — 1997. — № 1. — С. 35–36.

Анотація

Ульяновська О. В. Сутність правової фікції. — Стаття.

Фікцію як явище суспільного буття слід розглядати з декількох позицій. Існує можливість розглядати фікцію з позицій правової дійсності та правової доктрини. Саме у останньому випадку мається на увазі не фікція взагалі, але правова фікція. Крім того, аналіз сутності і змісту правової фікції визначає потребу вивчення етимологічного аспекту зазначеної категорії. У статті запропоновано розгляд фікцій у конструктивному та деструктивному аспектах, що дозволяє більш глибоко проаналізувати у сутність цієї правової категорії.

Ключові слова: правова реальність, правова доктрина, правова фікція, конструктивний та деструктивний характер правових фікцій.

Summary

Uljanovska O. V. The Essence of Legal Fiction. — Article.

Fiction as it follows to examine the phenomenon of public life from a few positions. There is possibility to examine fiction from positions of legal reality and legal doctrine. Exactly in last case there is not fiction in general, but legal fiction. In addition, the analysis of essence and maintenance of legal fiction determines the necessity of study of etymologic aspect of the noted category. In the article consideration of fictions is offered in constructive and destructive aspects, that allows in more depth to get to essence this legal category.

Keywords: legal reality, legal doctrine, legal fiction, constructive and destructive aspects of legal fiction.